

M.Ö. 8. BİNDE ANADOLU VE KIBRIS İLİŞKİLERİ: AKANTHOU*/TATLISU KURTARMA KAZISI

Müge ŞEVKETOĞLU

Anathtar Kelimeler: Kıbrıs, Anadolu, Akeramik, Neolitik, Obsidyen

Keywords: Cyprus, Anatolia, Aceramic, Neolithic, Obsidian

Özet

Kıbrıs prehistoryası son 10 yıl içerisinde büyük araştırma ve sonuçlara şahit olmuştur. Özellikle 1930'lu yılların düşünce ve teorileri, yapılan yeni kazılar ışığında çürütülmüştür. Kıbrıs - Anadolu ilişkilerinin varlığına 'çok zayıf bir ihtimal' olarak bakılan yıllar gerilerde kalmıştır. Bu değişimde önemli rol oynayan iki yerleşim yeri Parekklisha-*Shillourokambos* ve Akanthou-*Arkosyko*/Tatlısu-*Çiftlikdişii*'dür (Res. 1). Her iki yerleşim alanında da başka yerlerde görülmeyen ve Akeramik dönemin erken safhasını temsil eden sığır kemikleri, pikrolit taşından kazıma desenli jetonlar (Res. 2) ve en önemlisi Anadolu kökenli obsidyen buluntular ele geçmiştir. Akanthou/Tatlısu'nun Kıbrıs'ın kuzey kıyı şeridinde yer alması ve Kıbrıs'taki aynı dönem yerleşmeleri arasında en fazla obsidyen buluntusuna sahip olması, Kıbrıs - Anadolu ilişkilerini göz ardı edilemeyecek bir şekilde kanıtlamaktadır.

Kıbrıs'taki Prehistorya Araştırmalarının Tarihine Kısa bir Bakış

1927-1931 yılları arasında isimlerini 'İsveç Arkeoloji Seyranı' olarak belirleyen ekibin başkanı olarak Einar Gjerstad, Yunan Medeniyeti ile başlatılan Kıbrıs tarihinin bu zamandan çok öncelere, Neolitik dönemlere dayandığını ispatlayan ilk çalışmalarını gerçekleştiren kişiler olarak Kıbrıs arkeoloji tarihine girmiştir. Bu önemli kazıların biri, Güzelyurt körfezinin batı ucunda yer alan, kıyından 100 metre uzaklıkta 150 metre uzunluğunda, 30 metre genişliğinde ve 50 metre yüksekliğinde bir adacık olan Petra tou Limniti ya

küçük insan ve hayvan heykelleri, Idalion kazıları, Enkomi Geç Tunç Çağı mezarları, Nitovikla kalesi ve Lapta Tunç Çağı mezarları isim yapmış önemli buluntu yerleri ve buluntu gruplarına birkaç örnektir. Neolitik Dönem'in en önemli iki kazısını da gerçekleştiren İsveçliler, ayrıca Kıbrıs'ta Neolitik Döneme ait ilk kazı çalışmalarını gerçekleştiren kişiler olarak Kıbrıs arkeoloji tarihine girmiştir. Bu önemli kazıların biri, Güzelyurt körfezinin batı ucunda yer alan, kıyından 100 metre uzaklıkta 150 metre uzunluğunda, 30 metre genişliğinde ve 50 metre yüksekliğinde bir adacık olan Petra tou Limniti ya

da Türkçe adıyla Limnidi Kayalığı'dır. Bu adacık Vouni sarayından rahatlıkla görüldüğünden, sarayın kazıları esnasında İsveç ekibinin dikkatini çekmiştir¹. Bir pazar günü, kiraladıkları teknenin gelmemesi üzerine adaya yüzerek ulaşan ekip, Neolitik yerleşim yerini keşfeder. Gjerstad, kendi anlatımı ile fareler ve neolitik tozla savaş ederek iki haftada Petra tou Limniti kazısını bitirir ve Vouni sarayının uygarlığına döner.

*"After two weeks of digging during which we fought against rats and Stone Age dust the work on Petra tou Limniti was finished. Alfros put on a clean, white shirt. Lazaros sounded his shell for the last time and once again attached his whistle to his watch chain. We left Petra tou Limniti, pioneers in a prehistoric wilderness, and returned to the palatial civilisation of Vouni."*²

Einar Gjerstad, *Ages and Days* adlı Kitabında (1980), Petra tou Limniti kazısı ile ilgili bölümün başlığını '*Adanın uyanışı*' olarak isimlendirmiştir. Ancak bu kazı sadece adanın uyanışı değil ayrıca gizli kalmış Neolitik ve Kıbrıs prehistoryasının da uyanışı olmuştur. İsveç Arkeoloji Seyranı başlamadan önce Einar Gjerstad'ın 1924 yılında kazdığı Neolitik yerleşim yeri, Mağusa şehrinin 10 km güney batısına düşen Frenaros- *Vounastiri*'dir³. Gjerstad, Petra tou Limniti ve Frenaros'un bulunmalarına ve her iki yerde seramik olmayışına değinerek bu iki yerleşimi Neolitik

Döneme tarihler⁴. Bu iki yerleşim yeri arasında tespit ettiği tek farklılık, evlerin duvarlarının aynı malzeme ve aynı teknikle yapılmasına rağmen Frenaros-*Vounastiri*'nin duvarlarının daha düz ve uzun, köşelerinin ise daha dik açılı olduğudur⁵.

İsveç Ekibi, kazılarının sonunda Kıbrıs üzerine yazılan ilk bilimsel yayınları yapar. 12 ciltlik bu çalışmada ilk kez Neolitik Dönem'den Roma Dönemi'ne kadar bir kronolojik tablo da çizilmiş olur. Günümüzün standartlarını yansıtan fotoğraflar ve çizimlerle Kıbrıs arkeolojisinin sağlam temeller üzerinde oluşmasına yardımcı olan bu yayınlar günümüzde Kıbrıs arkeolojisinin İncili olarak anılmakta ve güncelleştirilmemesine rağmen halen atıfta bulunularak önemlerini korumaktadır. Kıbrıs'ta çalışan diğer arkeologlara Yunan medeniyetlerinden önce Neolitik Çağ insanların adaya yerleştiğini ve bunların Anadolu'dan gelmiş olabileceğini açıklayan Gjerstad böylelikle Kıbrıs Neolitik Dönemi üzerine çalışmaların başlamasına da öncülük etmiş önemli bir bilim adamıdır.

Gjerstad'ın öncü çalışmalarından sonra Kıbrıs Neolitiğine başka bir boyut kazandıran bir diğer arkeolog ise Fransa'da eğitim görmüş Porphyrios Dikaios'tur. Ünlü Khirokitia yerleşim yerinin kâşifi ve kazı başkanı olan Dikaios, buradaki çalışmalarıyla Kıbrıs arkeoloji tarihinin Akeramik Neolitik Dönem'ine is-

* İlk kayıtlarında bulunduğu köy olan Akanthou ismi ile geçmesi ve yabancı yayınlarda sadece bu isimle bahsedilmesinden dolayı, karışıklık yaratmamak için aynı isim kullanılmış, yanında ise köyün Türkçe ismi olan Tatlısu verilmiştir. 1974 öncesi Akanthou isimli bu köy, bugün güney Kıbrıs sınırları içinde kalan Tatlısu köyü göçmenlerinin yerleştirilmesi ile köyün ismi değiştirilmiştir.

¹ Gjerstad 1980, 16.

² Gjerstad 1980, 23-24.

³ Frenaros ayrıca Phenaros olarak da yazılmaktadır.

⁴ Gjerstad 1980, 22.

⁵ Son arkeolojik araştırmalarda yuvarlak evlerin bir önceki safhasında köşegen evlerin varlığı, (Tatlısu-*Çiftlikdüzü*) Frenaros'un yeniden incelenmesinin gerekliliğini ve Neolitik çağın erken safhalarında bu gibi mimari kalıntıların mevcudiyeti olasılığına işaret etmektedir. Araştırmalar ilerledikçe yuvarlak evlerin Kıbrıs'ın ilk mimari özelliği olmadığı ortaya çıkacaktır.

mini yazdırır ve bu dönemin, yerleşim yeri Khirokitia'nın adını alan bir kültür olarak anılmasını kazandıran kişi olur. Khirokitia kültürünün Yakın Doğu'dan gelmiş olabileceğini ve hatta ev damlarının tholos damlarına benzer şekilleriyle Tepe Gawra, Tell Halaf, Arpachiyah, Jericho, Byblos gibi farklı dönemlere ait yerleşimlerin mimari geleneklerini yansıttığını savunur⁶.

1924 ve 1936 yıllarında yapılan Neolitik Dönem çalışmaları (Kalkolitik Dönemler üzerinde de çalışılmıştır ancak konumuz gereği bu makalede sadece Neolitik Döneme yer verilmektedir) bilgiler değişime uğramadan 1990'lı yıllara kadar gelmiştir. Kıbrıs'ın güneyine düşen Parekklisha-*Shillourokambos* ve Kıbrıs'ın kuzey kıyısında yer alan Akanthou-*Arkosykos* ya da Tathisu-*Çiftlikdüzü* çalışmaları, bu çağ ile ilgili çok önemli yeni bilgiler sunarak Kıbrıs kronolojisinin tekrar düzenlenmesini ve daha eskilere gitmesini sağlayan veriler ortaya koymuştur.

Khirokitia M.Ö. 7000

Önceleli M.Ö. 3700-3400'e⁷, daha sonra ise M.Ö. 7000⁸ yıllarına tarihlenen Khirokitia'da bulunan gelişmiş kültür, mimari tarz, evcilleştirilmiş hayvan kemikleri ve bitkiler ile bu dönemin gelişmiş taş aletleri, Khirokitia kültürünün ada dışından, komşu ülkelerden birinden gelmiş olabileceğini düşündürmüştür⁹. Khirokitia'da bulunan ve sayıları bir düzineyi geçmeyen Anadolu kaynaklı obsidyen aletlerin, Suriye - Filistin yoluyla Kıbrıs'a

ulaşmış olabileceği varsayıp doğrudan bir Anadolu-Kıbrıs bağlantısının varlığı uzun yıllar kabul edilmemiştir. Khirokitia mimarisi Jericho mimarisine benzetilmiş ve Yakın Doğu'nun Akdeniz kıyıları Kıbrıs'ın ilk yerleşik insanların anavatanı olarak gösterilip günümüze kadar, yani tam 70 yıl, bu yorum kabul görmüştür. Anadolu ve Kıbrıs'ın kültürel farklılıkları tüm bu zaman boyunca bu varsayımın kanıtı olarak öne sürülmüştür. Ancak, Anadolu'yla bağdaşmayan farklılıklar her fırsatta öne sürülmesine rağmen benzer bir durumun Yakın Doğu için de var olduğu pek fazla vurgulanmamıştır. Kıbrıs'ta Khirokitia öncesi bir dönemin geçen 70 yıl içinde bulunamaması, Khirokitia kültürünün yabancı bir kültür olduğunu ve Kıbrıs içerisinde gelişmiş, Kıbrıs'a has bir Neolitik kültür olamayacağını düşündürmüştür. Bu varsayım zaman içerisinde yapılan çalışmaların sayesinde değişikliğe uğramıştır. Kıbrıs'ın zengin uygarlıkları, tapınakları, mezarları, hâlihazırda yüzeyde görülebilen zenginlikleri, özellikle Tunç Çağı ve sonrası medeniyetleri ile ilgili çalışmaların yoğunluğu ve ortaya koyduğu zenginlikler, taş eser üreten bu erken toplumların yerleşimlerine daha az ilgi gösterilmesine sebep olmuştur.

Akrotiri-Aetokremnos (M.Ö. 9300)

1980 yılında Alan Simmons başkanlığında ve National Geographic Society'nin katkılarıyla, adaya ulaşan ilk canlılar olan cüce fil ve cüce su aygırlarının kemiklerinin bulunduğu Akrotiri yarımadasında kazılara başlanmıştır. Kazılarda cüce su

⁶ Dikaios 1953, 339.

⁷ Dikaios 1953, 341.

⁸ Le Brun 2001, 109.

⁹ Dikaios 1953, 339.

aygırlarına ait binlerce kemik¹⁰ ve insan elinden çıkma birçok çakmaktaşı alet bulunmuştur¹¹. Bu aletlerin daha sonraki dönemlerde bilinmemesi, avcı ve toplayıcı olan bu insanların M.Ö. 9000 yıllarında Kıbrıs'a gelip bu hantal hayvanları tükettikleri gibi kendilerinin de tükendiği veya geldikleri gibi geri döndükleri fikrinin ileri sürülmesine neden olmuştur. Aslında Akrotiri'de insan varlığının olup olmadığı tartışmaya açık olan bir konudur ve hâlâ daha birçok arkeolog tarafından insan ve cüce hayvanların aynı dönemde yaşamış olup olmadıkları sorgulanmaktadır. Akrotiri kazılarında çıkan önemli bir diğer sorun Akrotiri ve Khirokitia arasında bulunan 2000 yıllık kronolojik boşluktur ve bu dönemde neler olduğudur.

Kalavassos-Tenta (M.Ö. 7600) ve Parekklisha-Shillourokambos (M.Ö. 8200)

Son 15 yıldır yapılan çalışmalar (M.Ö. 8200'lere tarihlenen Kıbrıs'ın güney kıyılarındaki Parekklisha-Shillourokambos yerleşiminin erken safhası, Kalavassos-Tenta ve kuzey kıyısındaki Tatlısu-Çiftlikdüzü'ndeki kazı çalışmaları) bu sorgulanan boşluğu kapatacak buluntuları gün ışığına çıkarmıştır.

M.Ö. 8200 yılına tarihlenen Shillourokambos'ta bulunan yarı evcilleştirilmiş domuz, keçi, koyun ve diğer hayvanlar, 400 adet'in üzerinde obsidyen aletler¹², Khirokitia kültürünün Kıbrıs içerisinde gelişmiş bir kültür olabileceği ve obsidyenin yüzlercesinin ancak doğrudan

Anadolu'dan gelebileceği konusunu tekrar gündeme getirmiştir. Yine bazı arkeologlar, yüzlerce obsidyeni yetersiz bir Anadolu bağlantısı olarak gösterip, Parekklisha'nın coğrafi konumunun Yakın Doğu'ya yakınlığını öne sürerek bu fikre karşı durmuşlardır.

Akanthou-Arkosyko/Tatlısu-Çiftlikdüzü (M.Ö. 8200)¹³

Tatlısu-Çiftlikdüzü, Kıbrıs adasının kuzey doğusunda, Girne ile Karpaz yarımadasının sınırında, denize hakim bir coğrafi konumdadır. Akanthou/Tatlısu'nun 50 km kuzeyinde yer alan Anadolu kıyıları, havanın açık olduğu bir günde rahatlıkla görülebilmektedir. Akanthou/Tatlısu denizden 15 m yükseklikte olup, tatlı su kaynaklarına çok yakındır. Tam kuzeyinde bir pınar, doğu ve batısında ise günümüzde sadece yağmurlu kış aylarında akan dereler vardır. Hemen güneyinde ekilebilecek verimli topraklar ve daha güneyinde Beşparmak dağları ve ormanlar yer almaktadır.

Tatlısu-Çiftlikdüzü, ilk kez 1931 yılında Kıbrıs Müzesinin yaptığı yüzey araştırmaları sırasında o zamanki ismi ile Akantho-Arkosykos olarak kayıtlara geçmiştir.

1996 yılında tarafımızdan gerçekleştirilen sistemli yüzey araştırmaları sırasında arkeolojik önemi anlaşılan Akanthou/Tatlısu'da, 1999 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi Arkeoloji Bölümü olarak arkeolojik çalışmalar başlatılmıştır¹⁴ (Res. 3).

¹⁰ Toplam 505+ cüce suaygırına ait kemikler, bulunan tüm hayvan çeşitlerinin %98.3 nü teşkil etmektedir (Simmons 1999, 157).

¹¹ Simmons 1999, 137-151.

¹² Guillaîne 2003, 92.

¹³ 2004 yılında karbonlaşmış tohumların gönderildiği Oxford Radyokarbon laboratuvarında yapılan analizler sonucunda Akanthou/Tatlısu'nun ilk safhaları M.Ö. 8200'e tarihlenmiştir.

¹⁴ Şevketoğlu 2000, 75-79, 117.

2003 Aralık ayında yaptığımız jeofizik çalışmalarında, yerleşimin 1996 yılı yüzey araştırmaları sonucunda tespit edilen büyüklükte olduğu, yani 140 metreye 280 metre boyutlarında bir alana yayıldığı ortaya çıkmıştır. Kıbrıs genelinde ilk kez bu kadar büyük bir bölgede ve başarılı sonuçlar veren jeofizik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bir sonraki kazı hedefimizi de belirleyecek olan jeofizik çalışmalarında kullanılan direnç ölçme metodunun yanı sıra manyetik ölçüm çalışmaları yapılması planlanmıştır.

Akanthou/Tatlısu Mimarisi

Akanthou/Tatlısu'da şimdiye kadar toplam 6 farklı evin kazısı gerçekleştirilmiştir. Bu evler yaklaşık 5 metre çapında olup şekil itibarı ile kareye yakın veya dairelidir. Tüm evler çağdaş olmalarına rağmen farklı zamanlarda yapılmıştır. Tüm evlerin sıvalı zemini bulunmaktadır. Temeller taş ve kerpiçten olup üst duvarlar sadece kerpiçtir. İç ve dış duvarlar sıvanmış ve koyu kahverengi/kırmızı renklerde boyanmıştır. Evlerin bazılarında ocaklar ve fırınlar vardır. Evlerin duvarları birbirine yaslanmaktadır.

Mimari bilgilere ışık tutan önemli başka bir gösterge ise dikmeler üzerine inşa edilmiş yapıların izleri olarak bulunan dikme delikleridir (Res. 4). Dikme delikleri Kıbrıs Erken Akeramik Dönemi'nin karakteristik özelliklerinden birisi olup, *Tenta* ve *Shillourokambos* gibi yerleşim yerlerinde de görülmektedir. Zemin, sıva altında bulunan çakmaktaşı parçacıkları üzerine oturtulmuştur. Birçok sıva katı olan zeminlerin belli aralıklarla yenilendiğini söylememiz mümkündür. Yıkılmış bir duvar ve kerpiç döküntü arasında sağ-

lam bulduğumuz bir başka boyalı duvar kalıntısı, duvarların da sırası geldikçe tekrar sıvandığını ve boyandığını göstermektedir. Evlerin birinde bulunan oyulmuş taş içerisindeki boya kalıntıları ve kenarı rendelenmiş bir boya parçası bize boyama yöntemi hakkında ipuçları vermektedir.

Sıvalı Tekneler

Evlerin içinde ve dışında olmak üzere toplam 7 adet sıvalı tekne bulunmuştur (Res. 5, 6, 7). Tekneler yuvarlak veya oval ağızlı olup çapları 70 cm, derinlikleri ise 50 cm kadar olabilmektedir. Teknelerin hemen hemen tümü yuvarlak taşlar ile doldurulmuştur. Bu taşların su ısıtmak için kullanılabilceği düşünülmekle birlikte taşlarda herhangi bir yanık veya çatlama izi görülmemiştir. Bu tekneler, Kıbrıs'ın diğer yerleşimlerinden bilinmemekte, Akanthou-*Arkosyko*/ Tatlısu-*Çiftlik-düzü* örnekleri bilinen en erken örnekleri teşkil etmektedir.

Kireç veya Jipsten Sıva İmalatı

Henüz analizi yapılmadığı için kimyasal bileşimin jips veya kireç olup olmadığı ile ilgili ayırım yapılamamıştır. Buna rağmen ilginçliğini yitirmeyen bu üretim teknolojisinden bahsetmek yerindedir.

Açmanın güneybatı kısmında yer yer sarı kahverengi renkte sıvalı bir çukur içerisinde yanık ve yüksek ateşten çatlamış bir çakmaktaşı yığını bulunmuştur. Bu çukurun kenarlarında 2.50 m aralıklarla 4 adet küçük, sığ ve dairesel çukur vardır. 40 ile 60 cm arasında çaplarda olan bu çukurlar içerisinde birkaç kat beyaz sıva veya kireç bulunmuştur. Özellikle çakmaktaşı çukurunun etrafına yerleştirilmiş olan bu çukurların yan yana dizilmiş sıva

veya kireç yoğurma yerleri olabileceğini düşünmekteyiz. Büyük ve küçük çukurların yanı sıra 80 cm çapında yuvarlak ağızlı, düz kenarlı ve düz dipli 5 çukur daha tespit edilmiştir. Bu çukurların dolgusu açık gri renkte kat kat sıvalardan oluşmaktadır. Bir örnekte 11 kat sıva bulunmuştur (Res. 8). Kuruyan sıva her defasında çukur içerisinde bir kat daha oluşturularak çukuru doldurmuş ve işlevini yitirmesine neden olmuştur.

Üç değişik boyda ve kasıtlı olarak düzenli yerleştirilmiş çukurların kerpiç, kireç veya sıva yapımı ile ilgili işlevlerinin olduğu düşünülmektedir. Benzeri yapılarla karşılaştığımız zaman Ürdün Ain Gazal ve İsrail Yiftahel'de¹⁵ ve diğer yerleşimlerde uygulanan Neolitik Dönem sıva üretim teknolojisiyle benzerlik göstermektedir.¹⁶ İsrail ve Ürdün'deki kazılarda bu tip çukurların toplum tarafından ortak kullanılan kireç fırınları ve sıva üretim alanları olduğu ileri sürülmektedir. Dış duvara ait bir sıva kalıntısı ise Çayönü Tepesi'nde ortaya çıkarılan zemin ile benzerlik göstermektedir¹⁷. Akanthou/Tatlısu mimarisinde kireç parçaları ve duvar sıvasına benzeyen işlenmiş, pürüzsüz sıva karışımı, kerpiçler arasında harç olarak da kullanılmıştır. Her ne kadar görsel ve tarifsel olarak Çayönü tepesi ile benzerlik gösterse de, Tatlısu sıvalarının gerekli analizleri tamamlanmadan bu konuda varsayım ötesine geçmek mümkün değildir.

Önemli Buluntular

Buluntular arasında en önemli olan obsidyenlerdir (Res. 9, 10, 11). Kıbrıs'ta rekor denilebilecek bir rakamda - 4000 adet üzerinde - olan obsidyenin analiz sonuçlarının¹⁸ Anadolu'yu kaynak olarak göstermesi şaşırtıcı değildir. Kıbrıs'ta obsidyen buluntular açısından ikinci sırayı 217 adetle *Shillourokambos*¹⁹, üçüncü sırayı ise 32 adetle *Kalavassos-Tenta*²⁰ almaktadır.

Obsidyen kesici aletlerinin tüm katmanlarda bulunmuş olmasından dolayı, sürekliliği ve yoğunluğu açısından Akanthou/Tatlısu'nun Anadolu ile sürekli bağlantı halinde olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Form ve teknik olarak Kömürcü-*Kaletepe* taş aletlerine benzeyen kesici aletlerin hazır bir şekilde adaya getirilme olasılığı, çekirdek ve yongaların noksanlığından dolayı ağır basmaktadır.

Çakmaktaşı ise adanın iki değişik bölgesinden getirilmiş olabilir. Birinci bölge Akanthou/Tatlısu'ya yakın olan Kantara dağları²¹, ikinci bölge ise tek kaynak olarak bilinen ve çok daha kaliteli karamel renkli çakmaktaşı (Res. 12, 13, 14) ile tanınan Trodos Dağları'dır. Obsidyenin aksine Akanthou/Tatlısu'da işlenen çakmaktaşı, kesici, kazıyıcı ve sık olmamakla birlikte ok ucu²² olarak da bulunmuştur. Cilalı baltalar (Res. 15) ve Trodos dağlarında bakır madenleri arasında bulunan pikrolit²³ taşından yapılmış

¹⁵ Rollefson 1990; Garfinkel 1987b.

¹⁶ Hauptmann – Yalçın 2001; Kingrey – Vandiver – Pricket 1988; Garfinkel 1987a; Gourdin – Kingery, 1975.

¹⁷ Gourdin – Kingery 1975, 139.

¹⁸ Analiz sonuçları Şevketoğlu, Herling ve Karsper tarafından yayına hazırlanmaktadır.

¹⁹ Briois et al. 1997, 104

²⁰ Todd 1986, 15.

²¹ Akanthou/Tatlısu kurtarma kazısı obsidyen ve çakmaktaşı uzmanı Lothar Herling, kişisel iletişim.

²² Kıbrıs'ta ok uçları ender bulunmuştur.

²³ Pikrolit halk arasında sabun taşı olarak da anılmaktadır.

keskiler, yine aynı taştan kazıma tekniğiyle yapılmış tarama motifli objeler (Res. 16), kum taşından öğütme aletleri (Res. 17) diğer buluntular arasındadır. Orta Anadolu'da Kapadokya Bölgesi'nde bolca bulunan bir kenarı düzleştirilmiş tuf taşı ise obsidyen ile birlikte adaya getirilmiş olabilir. Bir tarafının kullanım sonucu düzleşmiş olmasından dolayı bu tuf taşının sıvaların düzleştirilmesi veya kemik aletlerin zımparalanmasında kullanılmış olması olasıdır. Pandantifler (Res. 18) ve üzerinde delik açılmak suretiyle onarım görmüş taş kaplar (Res. 19), blok halinde koyu kırmızı renkte boya parçası, kemikten yapılmış iğne, çuvaldız, bız (Res. 20, 21) ve balık kancaları (Res. 22), türlü deniz kabuklarından boncuklar (Res. 23) ve taş boncuklar diğer Akanthou/Tatlısu eserleri arasında yer almaktadır.

Hayvan Kemikleri

Akanthou/Tatlısu'da şu ana kadar yapılan çalışmalar sonucunda, Akeramik Dönem hayvanlarının *Shillourokambos*'taki gibi yarı evcilleştirilmiş bir yapıya sahip olabileceği düşünülmektedir. Özellikle keçi ve koyun cinslerinin daha tam ayrılmadığı Muflon türünün varlığı, çok olmamakla birlikte daha önceleri Erken Tunç Çağında (M.Ö. 2500) adaya getirildiği sanılan sığır; dişi ve erkek arasında büyük bir fizyolojik farklılığın saptandığı geyik; domuz, köpek ve normalden küçük boyda olan tilki gibi hayvanlara ait kemikler bulunmuştur. Akanthou/Tatlısu'ya ilk yerleşenler yanlarında evcilleştirdikleri hayvanların yanı sıra geyik gibi avlayacakları hayvanları da getirmişlerdir. Balık kemikleri arasında, köpek balığı ve ton gibi büyük derin su balıklarının yanı sıra, daha

küçük kıyı balıkları da mevcuttur. Deniz kaplumbağalarına ait nerdeyse eksiksiz sayılabilecek iskeletlerin Kıbrıs çapında ilk kez bulunması insan ve deniz ilişkilerini farklı bir bilimsel boyutta araştırılmasına olanak sağlayacaktır (Res. 24). 2002 kazı sezonunda yıkılmış bir duvar altında kalan ocaktan çıkardığımız karbonlaşmış 400 adet tohum da bu dönemin bitkileri hakkında bize ışık tutabilecektir.

Sonuç

Yüzey araştırmaları ve jeofizik çalışmaları Akanthou/Tatlısu'nun aslında o döneme göre büyük bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Bu büyüklükteki bir yerleşim uzun süre bu bölgede var olabilmiş, zaman ve şartlar değiştikçe aynı bölge içerisinde kayarak yer değiştirmiştir. Alınan tüm sonuçlar bütün bölgede yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Mimari kalıntıların iyi korunmuş olması ve çeşitliliği Kıbrıs'ta bu dönemin ilk mimari örneklerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Hayvan kemiklerinin de aynı şekilde iyi korunmuş olması ve çeşitliliği bu dönemin ekonomisi hakkında ve hatta evcilleştirilme dönemleri ile ilgili bilgiler edinmemize olanak verecektir. Kazılar ilerledikçe yapılar ve kullanımlarıyla ilgili bilgilerimiz daha da somutlaşabilecektir. Gerekli mali kaynaklar buldukça obsidyen, sıva, kerpiç, balık kemikleri, çakmak taşları, karbonlaşmış organik kalıntılar ve diğer malzeme üzerinde gerçekleştirilebilecek analizler, bizi daha kesin sonuçlara ve Kıbrıs-Anadolu ilişkilerinin aydınlanmasına doğru adım adım yaklaştıracaktır.

Günümüzden 10 bin yıl öncesini düşünürsek günümüzden daha da zengin bir

doğa örtüsüne sahip olan Kıbrıs ve özellikle Akanthou/Tatlısu'nun doğal zenginliği, ilk Kıbrıslıların yaşam kaynağı olmasında önemli etkindir. Anadolu ile bağlantılarını uzun süre yitirmeyen Akanthou/Tatlısu kültürü, zaman içerisinde Khirokitia gibi obsidyeni unutup yine çakmak taşına mı döndü, yoksa obsidyeni kullanmaya devam eden birçok yerleşim yeri sabırla bizlerin onları keşfetmelerini mi bekliyor? Tıpkı 70 yıl sonra *Shillourokambos* ve Akanthou/Tatlısu'nun yaptıkları gibi.

Yrd. Doç. Dr. Müge Şevketoğlu
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü
Gazi Mağusa – Kıbrıs

Harita ve Resim Listesi

Harita 1.

Makalede adı geçen yerleşim yerleri

Resim 1.

Akanthou/Tatlısu' nun havadan çekilmiş görüntüsü

Resim 2.

Pikrolit taşından yapılmış kazıma bezeli obje

Resim 3.

Akanthou/Tatlısu kazı alanının genel görünüşü

Resim 4.

Direk çukurlarının yoğun olduğu bir alanın görünüşü

Resim 5.

Sıvalı tekne

Resim 6.

Sıvalı tekne

Resim 7.

Sıvalı tekne

Resim 8.

Onbir kat sıva

Resim 9.

Anadolu kaynaklı obsidyen

Resim 10.

Anadolu kaynaklı obsidyen

Resim 11.

Anadolu kaynaklı obsidyen

Resim 12.

Çakmak taşı alet

Resim 13.

Çakmak taşı alet

Resim 14.

Çakmak taşı alet

Resim 15.

Taş balta

Resim 16.

Kazıma bezeli taş obje

Resim 17.

Öğütme taşı

Resim 18.

Pendantif

Resim 19.

Taş kap parçası

Resim 20.

Kemik iğne

Resim 21.

Kemik iğne

Resim 22.

Kemikten yapılmış balık kancası

Resim 23.

Deniz kabuğundan yapılmış boncuklar

Resim 24.

Deniz kaplumbağası kemikleri